

Bajorų Mongirdų genealogija

Jolanta Klietkutė

Religijos studijų bakalaurė, VDU

Kretingos muziejaus Archeologijos ir istorijos skyriaus vedėja

Vilniaus g. 43, Kretinga, LT-97104

El. paštas: 15polia@gmail.com; j.klietkute@kretingosmuziejus.lt

Santrauka. *Autorė straipsnyje nagrinėja užmirštą žemaičių bajorų Mongirdų giminės istoriją. Atlikus tyrimą sudaryta Mongirdų genealoginė lentelė. Joje pateikti duomenys rodo, kad XVII–XX a. giminė buvo plati tiek asmenų skaičiumi, tiek geografiniu pasiskirstymu. Mongirdų palikuonys pasklido po didelę dalį Abiejų Tautų Respublikos bei Rusijos imperijos teritorijos. Tarp giminės atstovų buvo kunigų, gydytojų, karininkų, menininkų, visuomenės veikėjų. Broliai Vladislovas ir Vytautas Mongirdai iš Mišučių dvaro tapo aktyviais lietuvių tautinio atgimimo dalyviais. O jų pusbrolis vilnietis Vaclovas buvo patriotas, kovojęs lenkų legionierių gretose, pusseserė Jadvyga Mongirdaitė atgulė Vilniaus Panerių memoriale, o jų močiutė Michalina Bankauskaitė prisidėjo prie 1863 m. sukilimo. Tarp neišspręstų problemų pažymėtini iki šiol nenustatyti Mangirdaičių ir Mongirdų pavardes siejantys ryšiai. Taigi, Lietuvos genealogų ir kitų tyrėjų dar laukia kruopštus darbas tiriant ir naujam gyvenimui prikeliant šios senos Mongirdų giminės istoriją.*

Reikšminiai žodžiai: *Mongirdai, Mangirdaičiai, Mantigirdaičiai, genealogija, bajorija, asmenybės, biografijos, istorija.*

Received: 21/3/2019. Accepted: 6/6/2019

Copyright © 2019 Jolanta Klietkutė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Genealogy of Mongirdai Nobility

Summary. *The Author deals with the forgotten history of the Mongird family of Samogitia. After conducting an analysis of the Mongirdai family, a genealogical table was compiled. According to statistics, the extended family was active in both number of persons and in geographical distribution. The Mongird (as) descendant spread over much of the territory of the Polish–Lithuanian Commonwealth – formally, the Crown of the Kingdom of Poland and the Grand Duchy of Lithuania and, after 1791, the Commonwealth of Poland and Tsar Russia (Russian Empire). The family itself: Most members of the extended family became of priests, doctors, officers, artists, and public figures. For example, two brothers Vladislovas and Vytautas from a Mongird Mišučiai Manor became well known active participants in the Lithuanian – Polish National Revival back in 1863–1864. Their cousin patriot Vaclovas, a resident of Vilnius Town, who was fighting in the ranks of the Polish Legion, and cousin Jadvyga Mongirdaitė were laid in the Vilnius Pameriai Memorial. Their Grandmother Michalina Bankauskaitė was a great supporter of the Revival of 1863–1864. There are some unsolved relations and issues between the names of Mangirdaitis and Mongirdas that have not been identified yet. In other words, Lithuanian genealogists and other researchers still have to work diligently (closely) to investigate and revive the history of this old Mongird tribe.*

Keywords: *Mongirdas, Mangirdaitis, Mantigirdaitis, genealogy, nobility, personalities, biographies, history.*

Tiriant bajoriškų giminių genealogiją, pradinis informacijos šaltinis yra Lietuvos valstybės istorijos archyvo 391 fonde saugomos bajorystės tvirtinimo bylos su XIX–XX a. pr. surinkta giminių genealogine medžiaga. Daug informacijos teikia įvairūs bajorų surašymo sąrašai ir tiriama laikotarpio spauda, ją galima skaityti internete epaveldas.lt ar užsienio bibliotekų tinklalapiuose. Nemažai Mongirdų giminės faktų rasta XIX a. pab. – XX a. pr. Rusijos imperijoje kasmet leidžiamose knygelėse „Памятная книжка Виленской губернии“, „Памятная книжка Ковенской губернии“, adresų knygose, valstybės tarnautojų sąrašuose.

Pagrindinis šaltinis, padėjęs atkurti Mongirdų giminės asmenis ir ypač moteriškąją pusę, – Betygalos, Budrių, Kartenos, Nevarėnų, Palangos, Šilų-

vos, Vilniaus Šv. Jonų bažnyčių krikštų, santuokų ir mirimų metrikų knygos, kuriose įrašytos moterys, dukterys, motinos ir jų mergautinės pavardės.

Daug informacijos rasta Budrių, Kartenos, Kėdainių, Tytuvėnų, Šilutės, Vilniaus Rasų ir Vilniaus Bernardinų kapinėse, Panerių memoriale. Žinoma, antkapių datos dažniausiai būna pačios netiksčiausios, tačiau bent jau sužinomas faktas, kur ieškomas asmuo palaidotas, identifikuojami jo gimtinaičiai, palaidoti toje pačioje kapavietėje ar šalimais. Nemažai Lietuvos ir užsienio kapinių jau suskaitmeninta, tad informaciją, surašytą antkapiuose, galima rasti ir internete.

Sunkiausias, bet daugiausiai netikėtų rezultatų duodantis darbas – palikuonių paieška visame pasaulyje. Dėl šiuolaikinių technologijų ir interneto tai nėra labai sudėtinga, tačiau reikia daug laiko ir nuoširdaus bendravimo. Būtent internetu pavyko surasti dvi Mongirdų giminės palikuonių šeimas: Lietuvoje Aukštadvaryje ir Lenkijoje Varšuvoje (vardai ir pavardės publikacijoje neskelbiami, nes to reikalaujama pagal Asmens duomenų apsaugos įstatymą). Deja, Lenkijoje gyvenanti šeima – moteriškosios linijos palikuonys ir jų pavardės per kartas pasikeitė net kelis kartus, tačiau būtent ši šeima išsaugojo unikalias fotografės Paulinos Mongirdaitės šeimos nuotraukas ir prisiminimų sąsiuvinius apie Mongirdų šeimos gyvenimą Palangoje.

Nuoširdžiai dėkoju už pagalbą: Juliui Kanarskui (istorikui), Agnieškai Jakubčyk (Mongirdų palikuonei), Gražinai Mongirdienei (Mongirdų giminės atstovei), Daivai Delnickaitei (Lietuvos valstybės istorijos archyvo darbuotojai), Aidui Baškiui (genealogui), Jacekui Stšalkovskiiui (fotografijos istorikui, Lenkija), Arūnui Sniečkui (Antano ir Jono Juškų etninės kultūros muziejaus rinkinių saugotojui), Kęstučiui Rudžiui (Palangos bibliotekos direktoriui), Kovaliui Bartlomiejiui (Lenkijos nacionalinės bibliotekos darbuotojui), *facebook* grupės „Domiuosi genealogija“ nariams, Lietuvos valstybės istorijos archyvo, Kauno regioninio valstybės archyvo, Lietuvos literatūros ir meno archyvo, Jogailaičių bibliotekos Lenkijoje darbuotojams.

Bajorų Mongirdų giminė

Iki pat XIV–XV a. sandūros lietuviai neturėjo pavardžių, vadinosi tik vardu, kuris nebuvo perduodamas palikuonims. To meto žmogui nebuvo reikalo atminti tolimesnius protėvius už savo senelį. XIV a. pabaigoje LDK prasi-

dėję visuomenės ir valstybės valdymo pokyčiai apėmė daugelį gyvenimo sričių; vienose rankose telkiant valdžią ir turtus ėmė formuotis struktūruota giminė, paveldima pagal vyriškąją liniją. Tuo metu pradėjo formuotis ir paveldimos giminės pavardės samprata¹. Ankstyviausieji Lietuvos bajorijos bandymai pažinti savo kilmę matomi XVI a. pradžios Lietuvos metraščio Plačiajame sąvade – Bychovco kronikoje².

Bajorų Mongirdų giminė kildinama iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų Mangirdaičių (Mantigirdaičių). Mongirdų palikuonė Eleonora Bucevičienė XX a. pradžioje rašė: „*Žemaičiai ir lietuviai, senesni už gudus, turėjo anuomet, kaip ir kitos tautos, turėti tą gyventojų grupę, kurią viduramžiais (pasekdami senove) pavadino rycerių luomu. Lietuva, kaip ir kiekviena kita tauta, viduramžiais turėjo išvesti savo rycerius iš valdančiųjų namų, ir būtų tai istorinė neteisybė, jeigu mes kartotume tą klaidingą nuomonę, būk lietuvių bajorais buvę tikrai gudų bojarinai, kurie karaliaus Jogailos laikais buvo priimti lenkų bajorų skaičiūn. Jogailos laikų Lietuva, žymiai sugudėjusi, temdo mums istorinės sklaidos šviesą, kuri iš kitų atžvilgių gana aiški ir lengvai suprantama. Lietuvių (ne gudų) rycerius sudarė valdančiųjų šeimų kartos. Ilgiausiai iš visų ištvėrė Gedimino padermė. Iš tos giminės, t. y. iš valdžiusiųjų kunigaikščių giminės, iki mūsų dienų išliko tikrai trys pavardės: Giedraičių, Kulviečių ir Mongirdų.*“³

1413 m. Horodlės unija atnaujino Lietuvos ir Lenkijos sąjungą tarp Jogailos ir Vytauto, 47 LDK bajorai gavo tokias pat teises ir herbus, kokius turėjo ir Lenkijos Karalystės šlėkta. Vienas įtakingiausių Lietuvos didikų Petras Mangirdaitis (1390–1459) iš karaliaus sekretoriaus Jono Menžiko gavo adaptuotą herbą Wadwicz, paplitusį Poznanės žemėse. Mongirdų giminės herbą Wadwicz (heraldikos nuosmukio laiku pieštą rusų raštininko), pavaizduotą 1864 m. genealoginiame medyje⁴, sudaro centre esantis skydas, virš jo – karūnuotas riterio šalmas, puoštas trimis stručio plunksnomis. Skydas statmenai padalintas į dvi dalis: dešinėje raudoname fone – sidabrinė žuvis,

¹ PETRAUSKAS, Rimvydas. *Senųjų LDK didikų giminų likimai*. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/gyvenimas/istorijos/senuju-ldk-didiku-giminiu-likimai.d?id=45779415>>.

² VISKANTAITĖ-SAVIŠČEVIENĖ, Saulė. Šemėtų genealogija XV–XVI amžiuje. *Lietuvos istorijos studijos*, 2004, nr. 14, p. 31.

³ VALICKA-BUCEVIČIENĖ, Nora. Palanga. *Laisvė*, 1921, sausio 18, p. 2.

⁴ *Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA)*, f. 391, a. 8, b. 2571, l. 50–51v.

Herbas Wadwicz, pieštas Arvydo Kadžailio

kairėje sidabriniam fone – raudona žuvis, nugaromis pasisukusios viena į kitą. Šalmo skraistę abiejose skydo pusėse sudaro po keturis ąžuolo lapus.

Pirmajame Lietuvos didikų herbyne „Lietuvos D. K. bajorijos herbynas“ Albertas Kojalavičius-Vijūkas (1609–1677) teigia, kad karalius Vladislovas šį herbą įteikė vokiečiui, pavarde Wadwicz, už tai, kad šis, nepaisydamas nuo jūros grėsusio pavojaus, vis dėlto sėkmingai atliko pasiuntinybę į Daniją⁵.

Mangirdaičių tėvoninės žemės driekėsi Šalčininkų ir Ašmenos kraštuose. Petro Mangirdaičio antrosios žmonos motina kunigaikštienė Anastazija Kaributienė dovanavo jam Loską (Ašmenos pavietas). 1434 m. Žygimantas Kęstutaitis suteikė Petruį Mangirdaičiui Ivijos dvarą (Ašmenos pavietas), – tai galėjo būti ir tėvoninės valdos patvirtinimas, nes Mongirdų palikuonys kildino save būtent iš Ivijos⁶. Šalčininkų rajono šiaurės rytuose įsikūrę Turgeliai, istoriniuose šaltiniuose pirmą kartą paminėti XVII a., iki tol buvo žinomi kaip Mažoji Merkinė (Mały Merecz) arba Mongirdų Merkinė (Merecz Mongirdów)⁷.

A. Kojalavičius-Vijūkas minėtame veikale rašo, kad iš Petro Mangirdaičio sūnaus Daukšos kilo pavardė Daukša, sūnaus Narušo – Naruševičius,

⁵ KOJALAVIČIUS-VIJŪKAS, Albertas. *Lietuvos D. K. bajorijos herbynas*. [Rankraštis], [XVII a. vid.]. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos rankraščių fondas, l. 476–478.

⁶ PETRAUSKAS, Rimvydas. *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a.: sudėtis – struktūra – valdžia*. Vilnius, 2003, p. 260–261.

⁷ SKRINSKAS, Robertas Gedvydas. *Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas*. Kaunas, 1999, p. 260.

Daugirdo – Daugirdas, o iš anūko Hanuso sūnaus Adomo kilo pavardė Adamkus. Tikriausiai tik P. Mangirdaičio ir jo pirmosios žmonos vienintelio sūnaus Jono-Petraičio Mangirdaičio palikuonys pratęsė Mangirdaičių liniją.

Turime beveik 200 metų istorijos spragą ir neištirtą klausimą, koku būdu ir kada Mangirdaičių pavardė varijavo ir sutrumpėjo, nes bajorų Mongirdų genealogija Lietuvoje dokumentaliai fiksuojama tik nuo 1698 m. kovo 17 d. dovanojimo akto, aktikuoto Žemaitijos žemės teisme, pagal kurį, Vaclovas Mongirdas Gonkainių (Baisogalos vlsč., Radviliškio r.) dvarą su valstiečiais padovanojo savo sūnams Baltramiejui ir Andriejui⁸. Abiejų sūnų gimimo metrikuose įrašyta, kad jie gimė „*Bagdonuose, kitaip – Gonkainiuose*“. Vėliau dvaras buvo padalytas kiekvienam sūnui po dalį, nes dabar Lietuvoje, Radviliškio r., yra du atskiri kaimai Gankiai ir Bagdonai.

Artrasti keli ir ankstesni faktai: 1500 m. Turgelių bažnyčios statyba pasirūpino Vaclovas Mongirdas ir jo duktė⁹; 1690 m. sudarytas Barbaros Mongirdaitės-Skirvainienės (Mongirdowna Skirwoyniowa) raštas, kuriuo ji būsimam antrajam vyrui Jonui Liutkevičiui-Petraškai (Lutkiewicz Pietraszko) dovanoja velionio Kazimiero Skirvainio jai užrašytą pusę – 176 kapų grašių vertės Daugirdų dvaro Tendžiogalos pavietį¹⁰. Tačiau kol kas nerasta sąsajų tarp šiuose faktuose minimų asmenų ir esamo Mongirdų giminės medžio.

1797 m. Andriejaus sūnūs Mykolas ir Ignas pardavė Bagdonų dvarą Liutkevičiams, o Gonkainių dvaras iš kartos į kartąėjo Baltramiejaus palikuonims: 1747 m. jį paveldėjo Baltramiejaus sūnūs Jonas ir Martynas, 1785 m. – Jono sūnus Juozapas¹¹.

1864 m. patvirtintas Mongirdų genealoginis medis apima 6 kartas, 54 asmenis. Jame neminimos nei žmonos, nei dukterys¹². Šiame giminės medyje vienintelė paminėta moteriškosios giminės atstovė yra Sofija Mongirdaitė, gimusi 1860 m. rugpjūčio 1 d. Piktūnų dvare (Betygalos parapija)¹³.

⁸ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. LVIA, f. 391, ap. 8, b. 2571, l. 50–53.

⁹ SKRINSKAS, Robertas Gedvydas. *Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas*. Kaunas: Judex, 1999, p. 260.

¹⁰ *Juozo Daugirdo istorinių aktų kolekcija, II: Kauno, Ukmergės, Uplytės ir kitų paviety vietovės. 1502–1911. 8: Belazariškis, Uplytės pavietas. 1683–1808*, p. 770. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

¹¹ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. LVIA, f. 391, ap. 8, b. 2571, l. 50–53.

¹² Ten pat.

¹³ Betygalos parapijos gimimų metrių knyga. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 1321, l. 27, eil. nr. 135.

2013–2019 m. J. Kietkutės sudarytas bajorų Mongirdų giminės medis (žr. p. 128) apima 12 kartų, 170 asmenų (93 vyrai ir 77 moterys).¹⁴

Iškiliausi Baltramiejaus Mongirdo šakos atstovai

Mongirdas Baltramiejus (1697–1747) vedė Eufraziną Beinariūtę ir susilaukė dviejų sūnų – Jono (? – ~1785) ir Martyno (1737–1804)¹⁵.

Baltramiejaus proproanūkis (sūnaus Martyno proanūkis) Vladislovas Konstantinas Mongirdas (1834–1865) buvo Linkuvos vikaru¹⁶. 1863 m. spalio 11 d. suimtas, nes bažnyčioje skaitė Lietuvos revoliucinio komiteto atsišaukimą, raginantį valstiečius prisidėti prie sukilimo¹⁷. 1864 m. liepos 25 d. Telšių apskrityje jo turėtas turtas sekvestruotas¹⁸. Mirė Kauno kalėjime¹⁹.

Vladislavo Konstantino Mongirdo (1834–1865) brolis Antanas Ksavearas Mongirdas (1842–1891) taip pat buvo katalikų kunigas²⁰. Mirė sulaukęs 49 metų nuo reumato. Palaidotas Nevarėnų bažnyčios šventoriuje²¹.

Baltramiejaus Mongirdo proproproanūkis Mečislovas Pranas (1861-08-04, Butniūnų palivarkas, Jonišio parapija²² – 1914-08-03²³) – Vilniaus gubernijos bajoras²⁴, buvo policijos ir gaisrinės karininku, gyveno ir dirbo Ariogaloje²⁵, savo dvaro neturėjo. 1892-02-06 vedė stačiatikę Anną Afanasjevą, priėmė stačiatikių tikėjimą. Susilaukė 9 vaikų. Žmonai mirus, 1911 m. vedė Olgą Černiakauskaitę, susilaukė dviejų sūnų Dionizo ir Aleksandro²⁶.

¹⁴ Publikuojamoje Mongirdų giminės schemoje asmenų skaičius mažesnis, nes duomenys saugomi Asmens duomenų apsaugos įstatymo.

¹⁵ Betygalos parapijos gimimų metrikų knyga. *LVIA*, f. 669, ap. 1, b. 1321, l. 27, eil. nr. 135.

¹⁶ RIŠKUS, Vaidutis. Caro laikais nukentėję giminaičiai. *Voruta*, 2010, balandžio 10, p. 14.

¹⁷ *Kauno regioninis valstybės archyvas (KRVA)*, f. I–50, ap. 3, b. 340, l. 19.

¹⁸ *KRVA*, f. I–50, ap. 3, b. 46, l. 108.

¹⁹ *Lietuvių enciklopedija*. Bostonas, 1958, t. 16, p. 244.

²⁰ *Directorium Horarium Canoniarum et Missarum pro Diocesi Telsensi in Annum Domini MDCCCLXXX*. Vilnae, 1880.

²¹ *Nevarėnų parapijos mirimo metrikų knyga*. 1891, l. 101, eil. nr. 33.

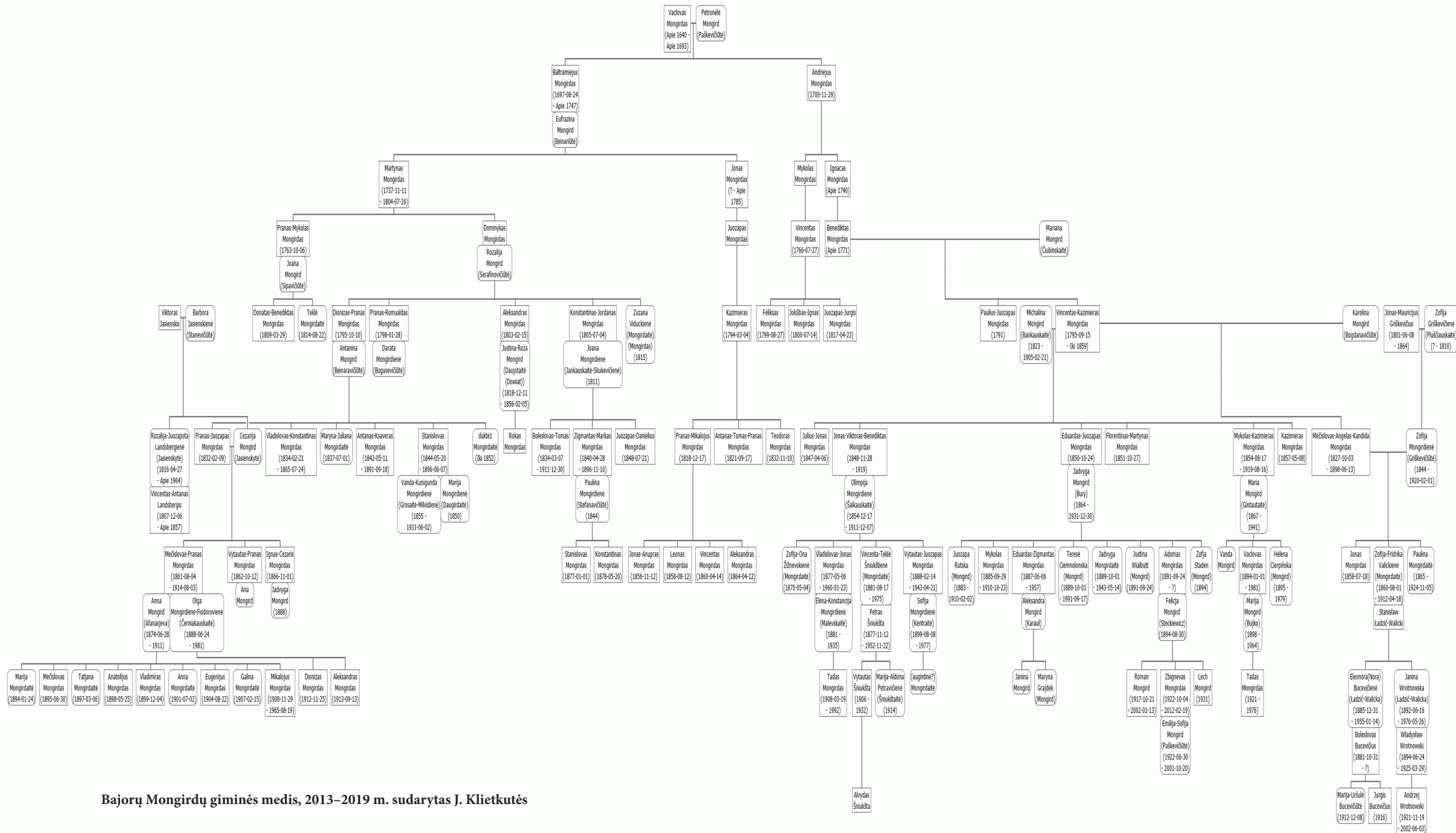
²² *KRVA*, f. I-49, ap. 1, b. 20205, l. 42.

²³ *KRVA*, f. I-49, ap. 1, b. 20205, l. 159, 200.

²⁴ *KRVA*, f. I-49, ap. 1, b. 20205, l. 43–44.

²⁵ *Памятная книжка Ковенской губернии на 1899 год*. Ковна: 1898, с. 178; *Памятная книжка Ковенской губернии на 1902 год*. Ковна: 1901, с. 170.

²⁶ *KRVA*, f. I-49, ap. 1, b. 20205.

Bajorų Mongirdų giminės medis, 2013–2019 m. sudarytas J. Klietkutės

Mečislovo Prano antroji žmona Olga Mongirdienė-Fiodorovienė (Černiakauskaitė) (1888–1981) 1907 m. Jurjevo (Dorpat, dab. Tartu) universitete Medicinos fakultete įgijo akušerės specialybę (II kategorija). Tais pačiais metais buvo paskirta į Viduklės akušerijos punktą. 1908–1912 m. dirbo Ariogalos ligoninėje. 1915–1922 m. gyveno Saratove (Rusija). 1926 m. persikėlė gyventi į Vilkią, įsikūrė klebonijos pastate (jame dabar veikia A. ir J. Juškų etninės kultūros muziejus). 2007 m. Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus ją po mirties apdovanojo Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi už žydaitės Margalit Stender gelbėjimą nuo nacių. 2012 m. jai įteiktas Pasaulio Tautų Teisuolio apdovanojimas. Nors Margalit Stender tuomet buvo tik ketveri metukai, Olga Mongirdienė išliko atmintyje visam gyvenimui: „*Ponia Mongirdienė buvo protinga ir šilta. Ji mane gelbėjo keletu prasmių – aš buvau ne tik fizinis ligonis: gal iš baimės, kad manęs nepagautų vokiečiai, juk buvau kilnojama iš vienos šeimos į kitą, jau nebegalėdavau įsivisinti maisto, viską išvemdavau. Ponia Mongirdienė viską suprato, apatinėje bufeto lentynėlėje ji įrengė maisto lentynėlę tik man, galėjau valgyti, kada panorėjus. Žinoma, aš nusiraminau. Buvau išgelbėta, kaip laisvas paukštis vaikščiojau po Olgos Mongirdienės sodą. Tai buvo vasara. Lietuvoje karas baigėsi. Ir vieną gražią dieną aš pamačiau takeliu einančią moterį, labai panašią į mano mamą <...>. Mano mama buvo visiškai ligonis, daug dienų ji pragulėjo pas ponią Mongirdienę.*“²⁷ Olgos Mongirdienės archyvas yra Antano ir Jono Juškų etninės kultūros muziejuje (Vilkijoje, Kauno r.).

Mečislovo Prano ir Annos Afanasjevos Mongirdų sūnus Mikalojus (1908–1965) buvo Kauno dramos teatro ūkvedys, muzikantas, dainininkas, Vilniaus operos teatro artistas, Kauno muzikinės komedijos teatro bei Kauno kariuomenės teatro įkūrėjas. 1940 m. lapkričio 27 d. paskirtas Kauno operetės teatro administratoriumi (direktoriaus pavaduotoju). Darbo charakteristikose minima, kad M. Mongirdas buvo mylimas profesūros ir tarnautojų, sumanus, energingas administratorius, geras įstaigos reikalų tvarkytojas, jo dėka remontuoti Konservatorijos rūmai²⁸. Mikalojaus Mongirdo byla saugoma Lietuvos literatūros ir meno archyve.

²⁷ SELČINSKAJA, Danutė. *Gyvenimą dovanojusios širdys... Žūvančiųjų gelbėjimo kryžių įteikimo ceremonija*. Vilnius, Lietuvos Respublikos Prezidento rūmai 2007 metų rugsėjo 21 diena. Prieiga per internetą: <<http://www.jmuseum.lt/old/www.jmuseum.lt/index2f6e.html?Element=VieArticle&TopicID=267&IMAction=AddArticle&EditionID=86>>.

²⁸ Mikalojaus Mongirdo byla. *Lietuvos literatūros ir meno archyvas (LLMA)*, f. 410, ap. 11, b. 389.

Iškiliausi Andriejaus Mongirdo šakos atstovai

Andriejus Mongirdas (1700–?) susilaukė dviejų sūnų – Mykolo ir Igno²⁹.

Andriejaus Mongirdo proanūkis, jo sūnaus Igno anūkas Vincentas Kazimieras Mongirdas (1795 – ~1859) 1846 m. Vilniuje susituokė su savo antrąja žmona Michalina Bankauskaite. Abu jaunavedžiai buvo iš Vyžuonų parapijos³⁰. Kol kas nėra žinoma, kokios priežastys Vincento Kazimiero šeimą paskatino persikelti gyventi į Žemaitiją. Jis su šeima apsigyveno Mišučių dvare (Kretingos r.). Iš jo kilo pajūrio Mongirdų šaka (p. 133), kurios palikuonys

Prie dab. A. ir J. Juškų muziejaus-namo, tarp uniformuotų kariškių stovi Olga Mongirdienė-Fiodorovienė. Šalia jos vyras su barzda – pirmasis sutuoktinis Mečislovas Pranas Mongirdas. XX a. pr. Kauno rajono muziejus, F 388. Šaltinis: www.limis.lt

pasklido po pasaulį: sūnus Mečislovas išsikūrė Palangoje, o jo vaikai emigravo į Lenkiją; sūnus Jonas Viktoras Benediktas Mongirdas paveldėjo Mišučių dvarą (jo sūnus Vladas Mongirdas išsikūrė žmonos paveldėtame Aukštadvaryje, Kauno r.); sūnus Eduardas Juozapas gyveno Ilūkstėje (Latvija) ir Vilniuje; sūnus Florentinas Martynas – Maskvoje; sūnus Mykolas Kazimieras po

²⁹ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. LVIA, f. 391, ap. 8, b. 2571, l. 50–53.

³⁰ Vilniaus Šv. Jono bažnyčios santuokų metrikų knyga, 1846, l. 77, eil. nr. 40.

**Teismo prievaizdas Mečislovas
Pranas Mongirdas, buvusios Juš-
kų namo-muziejaus savininkės
Olgos Mongirdienės-Fiodorovie-
nės pirmasis vyras. XIX a. pab. –
XX a. pr.** Kauno rajono muziejus,
F 389. Šaltinis: www.limis.lt

ilgų gyvenimo klajonių po Rusijos imperijos platybes apsistojo Vilniuje, o jo vaikai emigravo į Lenkiją; sūnus Kazimieras gyveno Tverės gubernijoje.

Vincento Kazimiero Mongirdo ir jo pirmosios žmonos Karolinos Bogdanavičiūtės vienintelis sūnus Mečislovas Angelas Kandida Mongirdas (1827-10-03, Viduklės parapijoje – 1898-06-13, Palangoje) 1856 m.³¹ vedė Sofiją Griškevičiūtę iš Pikturnų dvaro, Betygalos parap. Mečislovo šeima gyveno jo žmonos Sofijos tėviškėje Betygaloje (Raseinių r.), Paraseiniuose, tai Pikturnų, tai Lekavo dvaruose³². Prarado turta, nes įsiskolino, aukodamas 1863 m. sukilimo nacionaliniam fondui³³. Kurį laiką su šeima gyveno Varšuvoje. Apie 1878 m. Paraseiniuose pardavė tai, kas liko, ir apie 1885 m. Palangoje nusipirko sklypą su keliais namais³⁴, vadinamąją Tuhanovičių

³¹ Betygalos parapijos santuokų metrikų knyga. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 1236, l. 15v., eil. nr. 28.

³² WROTNOWSKA, Janina. *Notatki pamiętnikowe dla Magdy i Hani za lat 10 tj.* Zeszzyt I. [rankraštis]. Warszawa, 1972. Agnieškos Jakubčyk asmeninis archyvas.

³³ Šis faktas gana miglotas, nes 1863 m. sukilimą Raseinių krašte išsamiai ištyręs Jonas Brigys teigia, kad Mongirdų pavardė šiame krašte sukilimo metu nefigūravo, taip pat nėra žinių, kad būtų buvęs įkurtas sukilimo nacionalinis fondas.

³⁴ WROTNOWSKA, Janina. *Notatki pamiętnikowe dla Magdy i Hani za lat 10 tj.* Zeszzyt I. [rankraštis]. Warszawa, 1972. Agnieškos Jakubčyk asmeninis archyvas.

vilą Memelio g. (Liepojos³⁵, dab. Vytauto g.) Nr. 7, į šiaurę nuo senosios Bertingo vaistinės³⁶, dabar čia stovi „Ramybės klubas“.

Tiriant vienos giminės istoriją, noromis nenoromis tenka atkreipti dėmesį ir pasigilinti į ją įsiliejusių giminių istorijas. Neįmanoma palikti netirtos Mečislovo žmonos Sofijos tėvų Griškevičių šeimos: jos močiutė iš tėvo pusės Liudvika Pranciška Volanska iš prancūzų kalbos į vokiečių eiliuotai išvertė Šv. Raštą³⁷. Sofijai giminės buvo diktatorius Juozapas Chlopickis (1771–1854), istorikas, poetas, dramaturgas, Smolensko vyskupas Adomas Naruševičius (1733–1796)³⁸. Jos tėvo brolis Aleksandras Griškevičius (1809–1863) – pirmasis lenkų aviatorius, mokėsis Vilniaus universitete, 1850 m. sukūręs skraidymo mašiną, su kuria pakilo, tačiau sudužo besileisdamas nuo bažnyčios bokšto³⁹. Jos tėvas Mauricijus Griškevičius – istorikas, teisininkas, publicistas, knygų autorius ir vertėjas. Pirmasis Žemaitijoje 1846 m. savo valstiečius atleido nuo baudžios⁴⁰. Mauricijus Griškevičius pagrindinį savo veikalą „*Rys historyczny dobr niegdyś stołowych królewskich Ekonomji szawelskiej od jej początku do połowy XIX w. Z zapisem czynów Antoniego Tyzenhauza. Skreślił Maurycy Hryszkiewicz*“ rašė 1850–1859 m. Jo vertė neįkainojama ir kaip originalaus darbo, ir kaip šaltinio. Jis taip pat išvertė į lenkų kalbą M. Valančiaus „*Žemaičių vyskupystę*“, kuri su jo komentarais buvo išleista Krokuvoje 1898 m.⁴¹ Sofija augo didžiuliame, rūmams prilygstančiame Griškevičių Lekavo (lenk. *Lachów*) dvare Betygalos valsčiuje. Ji buvo išsilavinusi – mokėsi kartu su broliais, o tai buvo labai reta anų laikų visuomenėje⁴².

Mečislovas Angelas Kandida ir Sofija Griškevičiūtė susilaukė trijų vaikų: sūnaus Jono (1858–?) ir dviejų dukterų – Sofijos Fridrikos (1860–1912, kuri

³⁵ ADIKLIENĖ, Emilija. *Vytauto gatvė* [Palanga, 1978–1984]. [Rankraštis], p. 2. Palangos miesto savivaldybės viešosios bibliotekos kraštotyros skyrius.

³⁶ Jurgučio Prano (g. 1894 m.) interviu, 1972. *Kretingos muziejaus mokslinis archyvas (KMMA)*, f. 3, b. 6, p. 12.

³⁷ WALICKA, Nora. Połaga. *Ziemia*, 1914, nr. 27, s. 424.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ *Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto vardinės auditorijos: Mauricijaus Griškevičiaus auditorija*. Prieiga per internetą: <http://www.su.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=18267&Itemid=18217&lang=lt>.

⁴² WROTNOWSKA, Janina. *Notatki pamiętnikowe dla Magdy i Hani za lat 10 tj*. Zeszyt I. [rankraštis]. Warszawa, 1972. Agnieškos Jakubczyk asmeninis archyvas.

vienintelė iš moterų buvo paminėta 1864 m. sudarytame Mongirdų giminės medyje) ir Paulinos (~1865–1924).

Paulina Mongirdaitė (~1865–1924, Palangoje) – pirmoji Lietuvoje fotografė moteris (žr. p. 135). Mirė Palangoje, nuo vėžio, 59 metų amžiaus. Palaidota Palangos kapinėse⁴³, tačiau kapo vietos rasti nepavyko. Apie P. Mongirdaitę išsamiai aprašyta 2015 m. išleistoje knygoje „*Pirmieji pajūrio fotografai: Paulina Mongirdaitė, Ignas Stropus*“⁴⁴.

Paulinos Mongirdaitės sesers Sofijos Fridrikos Valickos duktė Eleonora (Nora) Bucevičienė (Ładzić–Walicka, gimė 1885-12-31⁴⁵, Varšuva – 1955-01-14, Opolė). Ilgą laiką gyveno Palangoje savo senelių Mongirdų namuose – Tuhanovičių viloje. Ji yra pirmoji ir vienintelė iš Palangos kilusi rašytoja simbolistė. Atskiriomis knygelėmis išleido savo kūrybą: dvi dramų ir tris poezijos rinkinius. Jos eiles, esė ir kraštotyrinio pobūdžio straipsnius apie Palangą publikavo Lietuvos ir Lenkijos spauda. Didžiausio visuomenės susidomėjimo sulaukė 1901 m. N. Bucevičienės Ojcovė (Lenkija) ir Palangoje sukurta trijų veiksmų drama „Senovinė žemaitiška Baltijos legenda: 3 aktų drama pagal liaudies padavimą. Gintarų pakrantėje“, kuri atskira knygele lenkų kalba buvo išleista 1903 m. Krokuvoje Miłosz Faliński slapyvardžiu. 1908 m. Jonas Jaunutis-Strazdas (1886–1972) šią dramą išvertė iš lenkų į lietuvių kalbą ir įteikė kompozitoriui Juozui Tallat-Kelpšai (1889–1949), kuris iki pavasario numatė sukurti jai muziką⁴⁶.

Tiriant Eleonoros Bucevičienės biografiją daug dėmesio teko skirti Bucevičių giminei iš Judrėnų, kol teisingai buvo identifikuoti jos vyro ir jo brolių vardai, pareigos ir gimimo datos, nes E. Bucevičienės vyras inžinierius Boleslovas Bucevičius (g. 1881-10-31⁴⁷ Judrėnuose) klaidingai painiojamas su jo broliu – Jonu Bucevičiumi (1883-10-13 Judrėnuose – 1967-01-09 Lodzėje), advokatu, visuomenės veikėju, politiku, Lietuvos III Seimo nariu. Painiavos įnešė dienraščio „*Dzień Kowieński*“ publicistas Bogdanas Paškevičius (1895–1982) prisiminimuose apie Joną Bucevičių parašęs: „*Neturėdamas galimybės artimiau bendrauti su mecenatu, susirašinėjau su jo žmo-*

⁴³ Palangos parapijos mirimų metrikų knyga. LVIA, f. 669, a. 55, b. 3, l. 4v, nr. 34.

⁴⁴ KLIETKUTĖ, Jolanta. *Pirmieji pajūrio fotografai: Paulina Mongirdaitė, Ignas Stropus*. Kretinga, 2015.

⁴⁵ Paso kortelė. KRVA, f. 66, ap. 1, b. 7295.

⁴⁶ Pranyš. Raštai ir rašytojai. *Vilniaus žinios*, 1908, rugpjūčio 7 (20), nr. 175, p. 4.

⁴⁷ KRVA, f. 66, ap. 1, b. 19226.

**Pirmoji Lietuvoje fotografė
moteris – Paulina Mongirdaitė.**
Nuotrauka iš Agnieškos Jakubčyk
asmeninio archyvo (Varšuva)

**Grupinis Mongirdų šeimos portretas, darytas Paulinos Mongirdaitės fotoateljė
Palangoje. Pirmoje eilėje ant kėdžių sėdi (iš kairės į dešinę): Janina Valicka, Sofija
Mongird (Griškevičiūtė), Eleonora Bucevičienė (Valicka). Šalia Eleonoros pritūpęs
jos vyras Boleslovas Bucevičius. Už jų antroje eilėje stovi (iš kairės į dešinę):
Paulina Mongirdaitė, Sofija Valicka (Mongirdaitė), Stanislovas Valickis.
Agnieškos Jakubčyk šeimos archyvas (Varšuva).**

na *Eleonora de domo Ladzic-Valicka*.⁴⁸ Galbūt painiava kilo dėl to, kad į Lodzę emigravo ne vien Jono, bet ir jo brolių Boleslovo ir Stepono šeimos, tad žinant vieną Bucevičių iš Lodzės, logiška savaime, kad Bucevičienė, gyvenanti Lodzėje, pavadinama jo žmona. Tačiau Jono Bucevičiaus žmonos vardas buvo Marija, Lodzėje ji dirbo Ekonomikos technikume⁴⁹. Literatūrologas Mečislovas Jackevičius Eleonoros vyrui inžinieriui Boleslovui priskyre jo brolio Jono – advokato ir pasiuntinio pareigas⁵⁰. Tiesą atskleidžia Kauno regioniniame valstybės archyve saugomos 1920 m. Eleonoros ir jos vyro Boleslovo pasų kortelės, kuriose įrašytos ypatingos žymės, pareigos ir vaikų vardai⁵¹, taip pat – anuometinė Lodzės spauda, kurioje buvo publikuoti Jono ir Stepono Bucevičių nekrologai.

Grįžtant šiek tiek į praeitį prie Eleonoros Bucevičienės prosenelio Vincento Kazimiero Mongirdo antrosios žmonos Michalinos Mongird (Bankauskaitės) (1823 – 1905-02-21): 1881 m. žemvaldžių sąrašė rašoma, kad 1859 m. būtent Michalina nusipirko Mišučių dvarą⁵², kurį iki to jos vyras nuomojosi iš ankstesnio dvaro savininko Aleksandro Parčevskio. Telšių apskrities Tardymo komisija už dalyvavimą 1863 m. sukilime (nes dvare slėpė ginklus ir paraką) Michalinai Mongirdienei išskėlė bylą, kurią 1864 m. rugpjūčio 1 d. persiuntė Kauno gubernijos Politinių bylų tardymo komisijai. Tuomet ji jau buvo 43 metų našlė⁵³. Mirė sulaukusi 82 metų iš Mišučių atvykusi pas sūnų Mykolą į Vilnių, kur jis dirbo gydytoju⁵⁴. Palaidota Rasų kapinėse Mongirdų kapavietėje⁵⁵.

Vincentas Kazimieras Mongirdas (1795 – iki 1863) su antrąja žmona Michalina Bankauskaite (1823 – 1905-02-21) susilaukė šešių sūnų.

⁴⁸ PASZKIEWICZ, Bohdan. *Pod znakiem „Omegi“*. Neriton i Instytut Historii PAN, 2003, s. 236–237.

⁴⁹ [Jono Bucevičiaus nekrologas]. *Dziennik Łódzki*, 1967, nr. 9, p. 4.

⁵⁰ JACKIEWICZ, Mieczysław. *Polacy na Litwie 1918–2000: Sownik Biograficzny*. Warszawa, 2002, s. 29.

⁵¹ Pasų kortelės. *KRVA*, f. 66, ap. 1, b. 7295 ir b. 19226.

⁵² *Алфавитный список землевладельцевъ Ковенской губернии по 1-е сентября 1881 года*. Ковна, 1882, с. 216.

⁵³ Moterų, dalyvavusių 1863 m. sukilime Lietuvoje, sąrašas. *LVIA*, f. 1248, ap. 1, b. 622, l. 18, eil. nr. 901.

⁵⁴ *Российский медицинский список изданный управлением главного врачебного инспектора министерства внутренних дел на 1905 год*, с. 240.

⁵⁵ Vilniaus šv. Jono parapijos mirimų knyga. *LVIA*, f. 1667, ap. 1, b. 32, l. 31, eil. nr. 186.

Sūnus Kazimieras Mongirdas (1857-05-08 – ?) Tverės gubernijoje dirbo gubernijos veterinarijos gydytoju. Buvo išrinktas liaudies tarėju⁵⁶.

Sūnus Mykolas Kazimieras Mongirdas (1854-08-17, Mišučių dvare – 1919, Vilniuje). 1877–1883 m. mokėsi Dorpatu (dab. Tartu) universiteto Medicinos fakultete. 1877 m. seniausios lenkų akademinės asociacijos „Konwent Polonia“ narys. Būdamas išsilavinęs inteligentas įsitraukė į neformalaus Lietuvos archeologijos, etnografijos, kraštotyros ir meno mylėtojų ratelio veiklą⁵⁷. Vilniaus miestui padovanojo klrypą teatro (dab. Rusų dramos teatras) statyboms. 1905 m. aukėjo lėšų paminklo Adomui Mickevičiui statyboms Vilniuje⁵⁸. 1884–1889 m. dirbo gydytoju Armavire (Kubanės gubernijoje), Raseiniuose, Kėdainiuose, Aleksandrovske (Stavropolio gubernijoje), Vladikaukaze, Porečės dvare netoli Pinsko (dabar – Baltarusija), Vidzų (Vidžių) miestelyje (dabar – Baltarusija). 1905–1916 m. vidaus ligų gydytoju dirbo Vilniuje. 1905–1909 m. kartu su Antanu Vileišiu ir dar trimis gydytojais dirbo miesto valdybos įsteigtoje Vykdomojoje sanitarijos komisijoje, kuri rūpinosi visais miesto gyventojų sveikatos klausimais⁵⁹. Mykolas Kazimieras Mongirdas palaidotas Vilniuje Rasų kapinėse. Ant antkapio užrašyta „*doktor medycyny*“. Šalimais palaidotas jo žmona Marija Gintautaitė ir motina Michalina.

Mykolo Kazimiero Mongirdo veiklą, gyvenimą Vilniuje ir paslaptinę „Marijos“ vilos istoriją apžvelgė Darius Pocevičius knygoje „*100 istorinių Vilniaus relikty*“⁶⁰.

Mykolo Kazimiero Mongirdo ir jo žmonos Marijos Gintautaitės (1867–1941) sūnui Vaclovui Mongirdui (1894-01-01 –?), legionieriui (slapyvardžiu *Kotwitz*), 1918 m. gruodžio 18 d. J. Pilsudskio įsakymu suteiktas jaunesniojo leitenanto laipsnis ir jis priimtas į Lenkijos kariuomenę⁶¹. 1922–1924 m. buvo 78-tojo pėstininkų pulko rezervo jaunesnysis karininkas (leitenantas)⁶². Apie 1920 m. susituokė su Marija Bujko (1898–1964),

⁵⁶ *Rusijos valstybinis istorijos archyvas Sankt Peterburge (РГИА)*, фонд 1302, опись 3, дело 432/5448.

⁵⁷ ZASZTOWT Leszek. Wileńscy „miłośnicy starożytności“ w latach 1899–1914. *kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 1990, t. 35, nr. 2–3, s. 264.

⁵⁸ *Kurier Litewski*, 1905, nr. 65, s. 2.

⁵⁹ POCEVIČIUS, Darius. *100 istorinių Vilniaus relikty*. Vilnius, 2016, p. 626–631.

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ *Alfabetyczny spis oficerów rezerwy*. Warszawa, 1922, s. 191.

⁶² *Rocznik oficerski 1924*. Prieiga per internetą: <<http://genealogyindexer.org/frame/m1/323/d>>;<<http://genealogyindexer.org/frame/m1/484/d>>.

kuri taip pat priklausė Lenkijos karinei organizacijai, buvo vertėja. 1933 m. Vaclovas Mongirdas su žmona Marija pardavė jam Vilniuje, Pohuliankoje, priklausiusį pastatą „Vila Maria“⁶³ ir išvyko gyventi nežinoma kryptimi. 1935 m. apdovanotas Narsiujų (Walczych) kryžiumi, tačiau apdovanojimas nebuvo įteiktas, nes nerasta jo gyvenamoji vieta⁶⁴.

Vaclovo Mongirdo brolis Florentinas Martynas Mongirdas (1851-10-27 – ?) 1898 m. baigė studijas Paryžiaus medicinos mokykloje⁶⁵. 1899–1917 m. Maskvoje dirbo vidaus, odos ir vaikų ligų vyr. gydytoju⁶⁶. Kurį laiką dirbo imperatoriškųjų vaikų namų ligoninėje⁶⁷. Gyveno Rusijoje.

Vaclovo Mongirdo brolis Eduardas Juozapas Mongirdas (1850-10-24 – ?) gyveno Ilukstės (Latvija) dvare (*именге Ольгаслустъ*)⁶⁸.

Eduardo Juozapo Mongirdo (1850-10-24 – ?) duktė Jadvyga Mongirdaitė (1889-10-11⁶⁹ – 1943-05-14) po vidurinės mokyklos baigė knyginkų kursą, dirbo Kazimiero Rutskio knygyne Vilniuje. Jos butas buvo slapta susitikimų vieta. Suimta ir kalinama Lukiškių kalėjime⁷⁰. Sušaudyta 1943-05-14 Paneriuose⁷¹, palaidota Panerių memoriale.

Mykolo Kazimiero Mongirdo ir jo žmonos Marijos Gintautaitės (1867–1941) sūnus Jonas Viktoras Benediktas Mongirdas (1848-11-28 – 1919, Mišūčių dvare) 1874-07-30 Darbėnų bažnyčioje susituokė su Olimpija Šal-

⁶³ POCEVIČIUS, Darius. *100 istorinių Vilniaus relikty.* Vilnius, 2016, p. 626–631.

⁶⁴ PEŁOŃSKI, Andrzej. *Wywiad w wojnie polsko-bolszewickiej, 1919–1920.* Dom Wydawniczy Bellona, 1999, s. 10, 46, 160.

⁶⁵ *Kalendarzyk Paryski na rok 1898.* Paris, 1878, s. 112; *A bibliography op the peritoneum:* Mongird, F., Canter du Peritoine. Paris, 1884, no. 274, s. 40.

⁶⁶ *Российский медицинский список изданный медицинским департаментом министерства внутренних дел на 1899 год,* с. 202; *Вся Москва: адресная и справочная книга на 1903 год,* с. 940; *Вся Москва: адресная и справочная книга на 1904 год,* с. 978; *Российский медицинский список изданный управлением главного врачебного инспектора министерства внутренних дел на 1905 год,* с. 240; *Российский медицинский список изданный гл. врачебного инспектора М-ва внутренних дел: списки врачей, ветеринаров, зубных врачей, фармацевтов и аптек, на 1910 год,* с. 270; *Подробный алфавитный указатель 1-го отдела (учреждения правительственные и частные) и IV-го отдела (список улиц Москвы).* 1915, с. 631.

⁶⁷ *Вся Москва: адресная и справочная книга на 1904 год,* с. 542; *Подробный алфавитный указатель 1-го отдела (учреждения правительственные и частные) и IV-го отдела (список улиц Москвы).* 1915, с. 76.

⁶⁸ *1904 Вся Курляндская губерния.* Митава, 1903, с. 140, 206.

⁶⁹ Šiluvos parapijos gimimų metrikų knyga. LVIA, f. 1575, ap. 1, b. 24, l. 79–80.

⁷⁰ *Mongird.* Prieiga per internetą: <<http://rodzinaponarska.pl/index.php/ofiaryponarmenu.html?sobi2Task=sobi2Details&catid=3&sobi2Id=165>>.

⁷¹ SAKOWICZ, Kazimierz. *Panerių dienoraštis 1941–1943 m.* Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2012, p. 62.

kauskaite (apie 1854 – 1911-12-07). Užaugino keturis vaikus. Apie 1888–1899 m. vadovavo karo reikalams tinkamų arklių apskaitai Kretingos valsčiuje⁷². Palaidotas Budrių kapinėse.

Mykolo Kazimiero Mongirdo duktė Vincenta Teklė Šniukštienė (Mongirdaitė) (1881-08-17, Aleksandravo dvare, Plungės r. – ?) krikštyta 1881-08-20 Kartenoje⁷³. 1919 m. ištekėjo už Petro Šniukštos – teisininko, generolo, vidaus reikalų ministro, Palangos klebono brolio.

Tiriant šią Mongirdų giminės šaką teko pastebėti, kad viešai prieinamos informacijos apie Petrą Šniukštą beveik nėra, tad reikėjo pasidomėti ir šios šeimos biografijomis. Petras Šniukšta (1877-11-12, Zopelskiai, Šiluvos vls., Raseinių apskr. – 1952-11-22, Šilutė) 1903 m. baigė teisės mokslus Maskvos universitete. Būdamas studentas, aktyviai reiškėsi tuometinėje lietuvių spaudoje. 1903–1904 m. tarnavo Rusijos imperijos kariuomenės artilerijos pulke Kaune, tarnybą baigė karininko laipsniu. 1919 m. liepos mėn. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę, paskirtas Lietuvos armijos (1922–1934 m. – Kariuomenės) teismo pirmininku. 1934 m. birželio 13 d. – 1935 m. spalio 31 d. P. Šniukšta buvo Juozo Tūbelio XVI ir XVII ministrų kabinetų krašto apsaugos ministras. Jis daug prisidėjo prie kariuomenės įstatymų rengimo, taip pat parengė Karo baudžiamosios teisės įstatymų projektą. Generolas P. Šniukšta apdovanotas Vyties kryžiaus I laipsnio (1921 m.), II laipsnio (1926 m.), Gedimino II laipsnio (1928 m.), I laipsnio (1938 m.), Vytauto Didžiojo II laipsnio (1930 m.) ordinais, Kūrėjų savanorių ir Lietuvos Nepriklausomybės medaliais, Latvijos Trijų žvaigždžių I laipsnio ordinu, Latvijos Nepriklausomybės medaliu. TSRS okupavus Lietuvą 1940 m. birželio mėn. suimtas ir įkalintas Kauno sunkiųjų darbų kalėjime ir IX forte. Tačiau stalininis režimas nespėjo jo išvežti į Sibiro lagerius – 1941 m. birželio 23 d. sukilėlių išlaisvintas. Apsigyveno Kretingos rajone⁷⁴ Notiškės palivarke. Karo frontui priartėjus, 1944 m. traukėsi į Vakarų, bet pabėgti nepavyko. Atkirsta šeima grįžo Lietuvon ir įsikūrė netoli Šilutės. Čia jis, gelbėdamasis nuo sovietinių represijų, iki mirties gyveno kita pavarde – pasivadino Petru Šukiu. Gyveno uždariai, nemėgo rodytis viešumoje. Buvo tvirto būdo, labai pareigingas. 1952 m. lapkričio

⁷² *Памятная книжка Ковенской губернии на 1888 год*. Ковна, 1887, с. 141.

⁷³ Kartenos RKB gimimų metrikų knyga, 1881 m. LVIA, f. 669, a. 22, b. 50, l. 71v, eilės nr. 89.

⁷⁴ BANEVIČIUS, Algirdas. *111 Lietuvos valstybės 1918–1940 politikos veikėjų*, p. 140.

22 d. P. Šniukšta mirė, kaip rašoma Šilutės Šv. Kryžiaus parapijos mirčių knygoje, dėl senatvės. Tik 1990-aisiais Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, generolo P. Šniukštos asmenybė buvo atskleista, įamžinta, pagerbta: Šilutės katalikų kapinėse P. Šniukštai atidengtas Lietuvos kario savanorio paminklas. 1992 m. gruodžio 7 d. Lietuvos kariuomenės generolo Petro Šniukštos kapas įregistruotas Kultūros paveldo departamento kultūros vertybių registre⁷⁵. Petras Šniukšta su žmona Vincenta Tekle materialiai ir moraliai rėmė tarpukario šaulių organizaciją⁷⁶.

Mykolo Kazimiero Mongirdo sūnus Vytautas Juozapas Mongirdas (1888-02-14, Mišučių dvare, Kretingos r. – 1943-04-21, Rešiotuose, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kr., Rusija) krikštytas 1888-02-19, Budriuose⁷⁷, Kretingos r. Teisininkas, visuomenės veikėjas, Sibiro kankinys. 1918-04-12 susituokė su Palangos ir Kretingos notaro Jono Kentros dukterimi Sofija Kentraite (1899-08-08–1977). 1917 m. rugsėjo 18 – rugsėjo 22 d. atstovavo Kartenos valsčiui lietuvių delegatų suvažiavime Vilniuje. Po suvažiavimo kartu su Kretingos valsčiaus delegatu Vladu Grudzinsku 1917 m. lapkričio mėnesį Kretingos pranciškonų vienuolyno salėje sušaukė Kretingos apskrities visuomenės atstovų susirinkimą, kuriame aiškino suvažiavimo priimtus nutarimus dėl valstybės atkūrimo, Steigiamojo Seimo, konstitucijos, santykių su kitomis valstybėmis, akcentavo nutarimų reikšmę Lietuvos ateičiai, gynė prezidentinės respublikos idėją. Lietuvos Laikinosios vyriausybės įsakymu 1918 m. gruodžio 9 d. paskirtas Kretingos, Sedos ir Vėžaičių apskričių taikos teisėju. 1919 m. paveldėjo Mišučių dvarą, kuriame ūkininkavo, vertėsi advokato praktika, dalyvavo Kretingos apskrities visuomeniniame gyvenime. 1941 m. birželio 14 d. su žmona ir uošviu suimtas Lukauskių dvare prie Budrių kaimo. Išvežtas į Rešotų lagerį, Nižnij Ingašo r., Krasnojarsko kraštas, o žmona ištremta į Kortkeroso rajoną, Komija. SSRS vidaus reikalų liaudies komisariato Ypatingojo pasitarimo 1943 m. sausio 2 d. nuteistas 5 metams lagerio. Mirė sulaukęs 55-erių metų, išsekintas bado ir ligų⁷⁸.

⁷⁵ GALVYDĖ, Skirmantė. Nepriklausomos Lietuvos ministras, generolas P. Šniukšta buvo priverstas atsisakyti savęs ir savo gyvenimo. *Šilutės naujienos*, 2017, lapkričio 24, p. 7.

⁷⁶ KANARSKAS, Julius. Kartenos valsčius XIX a. – XX a. pirmoje pusėje. Iš *Kartena*. Vilnius: Versmė, 2012, p. 182.

⁷⁷ Budrių RKB gimimų metrikų knyga, 1888 m. LVIA, f. 669, a. 22, b. 72, l. 91v, eil. nr. 9.

⁷⁸ KANARSKAS, Julius. Mišučių dvaras – Mongirdų šeimos lopšys. Iš *Kartena*. Vilnius: Versmė, 2012, p. 229.

Mykolo Kazimiero Mongirdo sūnus Vladislovas Jonas Mongirdas (1877-05-06, Notiškės palivarke – 1960-01-23, Kėdainiuose) krikštytas 1877-06-11, Budriuose⁷⁹, Kretingos r. Maskvos universitete studijavo mediciną, dalyvavo slaptos lietuvių studentų draugijos veikloje, buvo jos valdybos pirmininkas⁸⁰. 1899 m. su kitais lietuviais inteligentais pastatė Palangoje pirmąją lietuvišką spektaklį „Amerika pirtyje“, kuriame vaidino Bekampį⁸¹. Už lietuvišką veiklą nubaustas administracine tvarka ir ištremtas 2 metams į Armavirą (Šiaurės Kaukazas). Medicinos studijas tęsė Tomske, o grįžęs iš tremties – baigė 1906 m. Maskvoje. 1902 m. medicinos studentas Vladas Mongirdas iš Maskvos vyko švęsti Kalėdų pas savo seserį, nutekėjusią į Radomislį (7 km nuo Aukštadvario, prie Užguosčio). Buvo pūga, tamsu, ir vežikas, vežantis iš Rūdiškių geležinkelio stoties, paklydo. Aukštadvaryje pagal liepų alėją jie suprato esant dvarą ir sustojo paklausti kelio. Taip Vladas susipažino su dvaro savininko, inžinieriaus Bronislovo Malevskio dukterimi Elena Konstancija⁸². Vladislovas Jonas Mongirdas 1907 m. Aukštadvaryje susituokė su Elena Konstancija Malevskaite (1881–1935). 1914 m. įsikūrė žmonos paveldėtame Aukštadvario dvare, vertėsi gydytojo praktika. Rūpinosi švietimo, kultūros ir lietuviybės reikalais, išrašinėjo valstiečiams ir platino jų tarpe lietuvišką spaudą, atstovavo Aukštadvario valsčiaus lietuviams 1917 m. rugsėjo 18 – rugsėjo 22 d. Vilniaus konferencijoje, kuri išrinko Valstybės tarybą. Atkūrus Lietuvos valstybingumą, 1919 m. įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę. Išėjęs į atsargą, Aukštadvaryje vertėsi gydytojo praktika, augino upėtakius, bendradarbiavo „Lietuvos žiniose“, „Lietuvos ūkininke“ ir kituose spaudos leidiniuose. 1941 m. birželio 14 d. su sūnaus Tado Mongirdo šeima areštuotas ir ištremtas į Sibirą⁸³. 1957 m. balandžio 4 d. paleistas, grįžo į Lietuvą, gyveno Kėdainiuose. Jo garbei viena Aukštadvario (Trakų r.) bei viena Naujosios k. (Kretingos r.) gatvės pavadintos Vlado Mongirdo vardu. 2018 m. gegužės 5 d. buvusioje Mišūčių dvarvietėje atidengtas paminklinis atminimo akmuo broliams Vladui ir Vytautui Mongirdams.

⁷⁹ Budrių RKB, 1877 m. LVIA, f. 669, a. 22, b. 38, l. 76v, eil. nr. 20.

⁸⁰ *Памятная книжка Ковенской губернии на 1888 год*. Ковна, 1887, c. 141.

⁸¹ PETKEVIČAITĖ, Gabrielė. *Iš mūsų vargų ir kovų*. Kaunas, 1927, p. 29–33.

⁸² MONGIRDAS, Viktoras. Apie Aukštadvario dvaro ir jo savininkų Malevskių ir Mongirdų istoriją. Iš *Aukštadvaris*. Vilnius: Tėviškės pažinimo fondas, 2002, p. 194–196.

⁸³ KANARSKAS, Julius. Mišūčių dvaras – Mongirdų šeimos lopšys. Iš *Kartena*. Vilnius: Versmė, 2012, p. 227.

Iš kairės: broliai Petras, Juozapas, Pranas Šniukštos, ~1904.
Fot. Paulina Mongirdaitė. Jolantos Klietkutės kolekcija

Vladislovo Jono Mongirdo proanūkio Viktoro Mongirdo žmona Gražina Mongirdienė, įkvėpta vyro prosenelio meilės istorijos, 2015 m. įkūrė krikščionišką internetinę pažinčių svetainę „Susitikimai.lt“.

Lenkijoje prancūzišką kvėpalų įmonę LAMBRE® įkūrė Petras Mongirdas (Piotr Mongird). Jo idėjas perėmė šeima – sūnus, žentas ir marti.

Pagrindinė bajorų Mongirdų giminės tyrimo išvada atsispindi genealoginėje lentelėje: XVII–XX a. giminė buvo labai plati tiek asmenų skaičiumi, tiek geografiniu pasiskirstymu – Mongirdų palikuonys pasklido po didelę dalį Abiejų Tautų Respublikos bei Rusijos imperijos teritorijos. Vien iš pu-

blikacijoje trumpai pateiktų biografinių bruožų matome, kad tai buvo labai šviesi, išsilavinusi giminė, kurios gretose buvo kunigų, gydytojų, karininkų, menininkų, visuomenės veikėjų – to meto tautos švietėjų; matome, kad daugumai jų rūpėjo ne vien asmeninė šeimos gerovė, bet ir visos tautos ir valstybės likimas. Patriotiškumas – vienas iš pagrindinių šios giminės bruožų, pavyzdžiui: broliai Vladislovas ir Vytautas Mongirdai iš Mišučių dvaro tapo aktyviais lietuvių tautinio atgimimo dalyviais, o vilnietis jų pusbrolis Vaclovas buvo lenkų patriotas, kovojęs lenkų legionierių gretose, pusseserė Jadvyga Mongirdaitė atgulė Vilniaus Panerių memoriale, o jų močiutė Michalina Bankauskaitė prisidėjo prie 1863 m. sukilimo...

Kad giminė kadaise Lietuvoje buvo populiari ir žinoma, byloja ir liaudyje paplitę priežodžiai bei patarlės: Kretingos rajono Baublių kaime po labai sočių pusryčių močiutės anūkų klausia „*A prisidyzę kap Mongėrds?*“, t. y. „*ar sočiai, poniškai prisivalgei kaip Mongirdas?*“ Tikriausiai šio priežodžio šaknys siekia Jono Viktoro Benedikto Mongirdo (1848–1919), palaidoto Budrių kapinėse, laikus. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyne yra patarlė „Baltuoja kaip Mongirdo rūmai“⁸⁴, gaila, kad nepaminėta, kuriame Lietuvos krašte ji buvo užrašyta, tad negalime spėti, apie kurio Mongirdo rūmus taip poetiškai kalbama.

Šios giminės istorija ir genealogija tirta labai mažai ir neišsamiai. Įvairiuose šaltiniuose minima daug pavienių, kol kas jokiai šakai nepriskirtų Mongirdų asmenybių. Nerasta ir ryšių, siejančių Mangirdaičių ir Mongirdų pavardes.

Apibendrinant labai tinka profesoriaus Rimvydo Petrausko žodžiai: „*Daugelio senųjų Lietuvos didikų giminių likimas stebėtinai panašus: išnirusios iš anoniminio pagoniško elito pasaulio, jos greitai išgarsėjo, o vėliau viena po kitos išnyko iš istorijos ir iš žmonių atminties. Jų veiklos pėdsakus užtrynė laikas, gamta ir nauji žmonių darbai, todėl apie daugumą iš jų, be negausių dokumentų ir antspaudų, nėra išlikę jokių žinių.*“⁸⁵

Taigi, Lietuvos istorijos mylėtojų ir genealogų laukia dar daug kruopštaus darbo tiriant ir naujam gyvenimui prikeliant šią nepaprastai seną ir įdomią giminę.

⁸⁴ *Patarlė*. Prieiga per internetą: <<http://www.aruodai.lt/patarles/patarle.php?Tid=50749>>.

⁸⁵ PETRAUSKAS, Rimvydas. *Senųjų LDK didikų giminių likimai*. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/gyvenimas/istorijos/senuju-ldk-didiku-giminiu-likimai.d?id=45779415>>.

Šaltiniai ir literatūra

1. *A bibliography op the peritoneum: Mongird, F, Canter du Peritoine*. Paris, 1884, No. 274, s. 40.
2. ADIKLIENĖ, Emilija. *Vytauto gatvė* [Palanga, 1978–1984]. [Rankraštis], p. 2. Palangos miesto savivaldybės viešosios bibliotekos kraštotyros skyrius.
3. *Alfabetyczny spis oficerów rezerwy*. Warszawa, 1922, s. 191.
4. BANEVIČIUS, Algirdas. *111 Lietuvos valstybės 1918–1940 politikos veikėjų*. Vilnius: Knyga, 1991, p. 140.
5. *CEMETY – Kapinių informacijos skaitmeninimo ir duomenų valdymo sistema*. Prieiga per internetą: <<https://cemety.lt>>.
6. *Directorium Horarium Canoniarum et Missarum pro Diocesi Telsensiin Annum Domini MDCCCLXXX*. Vilnae, 1880.
7. *Dziennik Łódzki*, 1967, nr. 9, p. 4. [Jono Bucevičiaus nekrologas].
8. GALVYDĖ, Skirmantė. Nepriklausomos Lietuvos ministras, generolas P. Šniukšta buvo priverstas atsakyti savęs ir savo gyvenimo. *Šilutės naujienos*, 2017, lapkričio 24, p. 7.
9. JACKIEWICZ, Mieczysaw. *Polacy na Litwie 1918–2000: Sownik Biograficzny*. Warszawa, 2002, s. 29.
10. *Juozo Daugirdo istorinių aktų kolekcija, II: Kauno, Ukmergės, Uplytės ir kitų paviėtų vietovės. 1502–1911. 8: Belazariškis, Uplytės pavietas. 1683–1808*, p. 770. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.
11. *Jurgučio Prano (g. 1894 m.) interviu*, 1972. Kretingos muziejaus mokslinis archyvas (KMMA), f. 3, b. 6, lap. 12.
12. *Kalendarzyk Paryski na rok 1898*. Paris, 1878.
13. KANARSKAS, Julius. Kartenos valsčius XIX a. – XX a. pirmoje pusėje. Iš *Kartena*. Vilnius: Versmė, 2012.
14. KANARSKAS, Julius. Mišučių dvaras – Mongirdų šeimos lopšys. Iš *Kartena*. Vilnius: Versmė, 2012, p. 227.
15. KLIETKUTĖ, Jolanta. *Pirmieji pajūrio fotografai: Paulina Mongirdaitė, Ignas Stropus*. Kretinga, 2015.
16. KOJALAVIČIUS-VIJŪKAS, Albertas. *Lietuvos D. K. bajorijos herbynas*. [Rankraštis], [XVII a. vid.]. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos rankraščių fondas, l. 476–478. <https://doi.org/10.15388/kn.v58i0.1467>
17. *Kauno regioninis valstybės archyvas (KRVA)*, f. 66, ap. 1, b. 19226. Paso kortelė.
18. *KRVA*, f. 66, ap. 1, b. 7295. Paso kortelė.
19. *KRVA*, f. I–49, ap. 1, b. 20205.
20. *KRVA*, f. I–50, ap. 3, b. 340, l. 19.

21. KRVA, f. I-50, ap. 3, b. 46, l. 108.
22. *Kurier Litewski*, 1905, nr. 65, s. 2.
23. *Lietuvių enciklopedija*. Bostonas, 1958, t. 16, p. 244.
24. *Lietuvos literatūros ir meno archyvas (LLMA)*, f. 410, ap. 11, b. 389. Mikalojaus Mongirdo byla.
25. LVIA, f. 1248, ap. 1, b. 622, l. 18, eil. nr. 901. Moterų, dalyvavusių 1863 m. sukilime Lietuvoje, sąrašas.
26. LVIA, f. 1575, ap. 1, b. 24, l. 79–80. Šiluvos RKB gimimo metrikų knyga.
27. LVIA, f. 1667, ap. 1, b. 32, l. 31, eil. nr. 186. Vilniaus Šv. Jonų RKB mirties metrikų knyga.
28. LVIA, f. 391, ap. 8, b. 2571, l. 50–53. Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas.
29. LVIA, f. 669, a. 22, b. 38, l. 76v, eilės nr. 20. Budrių RKB.
30. LVIA, f. 669, a. 22, b. 50, l. 71v, eilės nr. 89. Kartenos RKB gimimų metrikų knyga.
31. LVIA, f. 669, a. 22, b. 72, l. 91v, eilės nr. 9. Budrių RKB gimimų metrikų knyga.
32. LVIA, f. 669, a. 55, b. 3, l. 4v, nr. 34. Palangos parapijos mirimų metrikų knyga.
33. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 1236, l. 15v, eil. nr. 28. Betygalos parapijos santuokų metrikų knyga.
34. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 1321, l. 27, eil. nr. 135. Betygalos parapijos gimimų metrikų knyga.
35. Mongird. Iš *Stowarzyszenie „Rodzina Ponarska“* [interaktyvus]. Gdańsk, 2011–2016 [žiūrėta 2017 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://rodzinaPONARSKA.pl/index.php/ofiaryPONARMENU.html?sobi2Task=sobi2Details&catid=3&sobi2Id=165>>.
36. MONGIRDAS, Viktoras. Apie Aukštadvario dvaro ir jo savininkų Malevskių ir Mongirdų istoriją. Iš *Aukštadvaris*. Vilnius: Tėviškės pažinimo fondas, 2002, p. 194–196.
37. Nevarėnų parapijos mirimo metrikų knyga. 1891, l. 101, eil. nr. 33.
38. PASZKIEWICZ, Bohdan. *Pod znakiem „Omegi“*. Neriton i Instytut Historii PAN, 2003, s. 236–237.
39. *Patarlė*. Prieiga per internetą: <<http://www.aruodai.lt/patarles/patarle.php?TID=50749>>.
40. PEPŁOŃSKI, Andrzej. *Wywiad w wojnie polsko-bolszewickiej, 1919–1920*. Dom Wydawniczy Bellona, 1999, s. 10, 46, 160.
41. PETKEVIČAITĖ, Gabrielė. *Iš mūsų vargų ir kovų*. Kaunas, 1927, p. 29–33.
42. PETRAUSKAS, Rimvydas. *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a.: sudėtis – struktūra – valdžia*. Vilnius: Aidai, 2003, p. 260–261.
43. PETRAUSKAS, Rimvydas. *Senųjų LDK didikų giminių likimai*. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/gyvenimas/istorijos/senuju-ldk-didiku-giminiu-likimai.d?id=45779415>>. <https://doi.org/10.15388/kn.v56i0.1505>

44. POCEVIČIUS, Darius. *100 istorinių Vilniaus relikty.* Vilnius, 2016, p. 626–631.
45. RIŠKUS, Vaidutis. Caro laikais nukentėję gimainaičiai. *Voruta*, 2010, balandžio 10, p. 14.
46. Rocznik oficerski 1924. Iš *Genealogy Indexer*. [b.v.], [b.d.] [žiūrėta 2017 m. liepos 24 d.] Prieiga per internetą: <<http://genealogyindexer.org/frame/m1/1573/d>>.
47. SAKOWICZ, Kazimierz. *Panerių dienoraštis 1941–1943 m.* Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2012, p. 62. <https://doi.org/10.1017/cbo9781139226561.008>
48. SELČINSKAJA, Danutė. Gyvenimą dovanojusios širdys... Žūvančiųjų gelbėjimo kryžių įteikimo ceremonija. Vilnius, Lietuvos Respublikos Prezidento rūmai 2007 metų rugsėjo 21 diena. Iš *Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus* [interaktyvus]. Vilnius: 2006 [žiūrėta 2017 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jmuseum.lt/old/www.jmuseum.lt/index2f6e.html?Element=ViewArticle&TopicID=267&IMAction=AddArticle&EditionID=86>>.
49. SKRINSKAS, Robertas Gedvydas. *Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas.* Kaunas: Judex, 1999, p. 260.
50. Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto vardinės auditorijos: Mauricijaus Griškevičiaus auditorija. Iš *Šiaulių universitetas*. Šiauliai: 2015 [žiūrėta 2018 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.su.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=18267&Itemid=18217&lang=lt>. <https://doi.org/10.22364/vnf.9.10>
51. VALICKA-BUCEVIČIENĖ, Nora. Palanga. *Laisvė*, 1921, sausio 18, p. 2.
52. Vilniaus Šv. Jono bažnyčios santuokų metrikų knyga, l. 77, eil. nr. 40.
53. VISKANTAITĖ-SAVIŠČEVIENĖ, Saulė. Šemėtų genealogija XV–XVI amžiuje. *Lietuvos istorijos studijos*, 2004, nr. 14, p. 31. <https://doi.org/10.15388/lis.2013.0.5061>
54. WALICKA, Nora. Połaga. *Ziemia*, 1914, nr. 27, s. 424.
55. WROTNOWSKA, Janina. *Notatki pamiętnikowe dla Magdy i Hani za lat 10 tj. Zeszyt I.* [rankraštis]. Warszawa, 1972. Agnieškos Jakubczyk asmeninis archyvas.
56. ZASZTOWT Leszek. Wileńscy „miłośnicy starożytności“ w latach 1899–1914. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 1990, t. 35, nr. 2–3, s. 264.
57. Алфавитный список землевладельцев Ковенской губернии по 1-е сентября 1881 года. Ковна, 1882, с. 216.
58. *Вся Курляндская губерния 1904.* Митава, 1903, с. 140, 206.
59. *Вся Москва: адресная и справочная книга на 1904 год.*
60. *Вся Москва: адресная и справочная книга на 1903 год.*
61. *Памятная книжка Ковенской губернии на 1888 год.* Ковна, 1887, с. 141.
62. *Памятная книжка Ковенской губернии на 1899 год.* Ковна: 1898, с. 178
63. *Памятная книжка Ковенской губернии на 1902 год.* Ковна: 1901, с. 170.

64. *Подробный алфавитный указатель 1-го отдела (учреждения правительственные и частные) и IV-ого отдела (список улиц Москвы). 1915.*
65. РГИА, фонд 1302, опись 3, дело 432/5448.
66. *Российский медицинский список изданный медицинским департаментом министерства внутренних дел на 1899 год.*
67. *Российский медицинский список изданный управлением главного врачебного инспектора министерства внутренних дел на 1905 год.*
68. *Российский медицинский список изданный гл. врачебного инспектора М-ва внутренних дел: списки врачей, ветеринаров, зубных врачей, фармацевтов и аптек, на 1910 год.*